

Bekämpningsplan mot oljan i Stockholms skärgård

Stockholms skärgård skall indelas i särskilda oljebekämpningsområden. I 24 avgränsade delar av skärgården skall strikta regler utfärdas om hur bekämpning av olja skall gå till. I hela skärgården skall man undvika att använda kemikalier. Men i en kritisk situation, när valet står mellan att låta oljan driva upp på stränderna eller att bekämpa den med kemiska medel, då rekommenderas i en rad områden kemikaliesprutning trots att detta kanske medför skador på fisk och andra vattenorganismer.

Det är Gruppen för oljeskadestyddsforskning vid Institutet för vatten- och luftvårdsforskning (IVL) som upprättar den här planen för hur olja skall bekämpas i Stockholms skärgård. Gruppen, som också bedriver laborieför-sök i Studsvik, finansieras till lika delar av tullverket, naturvårdsverket och Svenska petroleuminstitutet.

Arbetet med en oljeskyddsplan blir färdigt i december. Man kan vänta sig rejäla dispyter mellan olika intressegrupper, ty hur man än vrider och vänder på saken så drabbas någon del av miljön.

Planen tar sikte på situationen när oljan av olika anledningar inte kan avlägsnas från vattnet med mekaniska medel. Vid den nu aktuella förlisningen vid Gotland sprutade man ut stora mängder kemiska medel, eftersom det blåste för mycket för att kustbevakningen skulle kunna använda sig av uppsamlade länsor och andra mekaniska och ofarliga metoder.

□ Fritt fram

Det är i sådana situationer det kan bli fritt fram för besprutning inne i skärgården också, trots befarade skador på fisklivet.

I planen gör man en prioritering av olika skärgårdsavsnitt med hänsyn till friluftsliv, fågelskydd och värdefulla fiskevatten.

— Avvägningen är mycket svår, säger Bengt Aling vid IVL, som sammanställer planen. Se på Stora Nassa skärgård t. ex. Om vi låter bli kemisk bekämpning driver oljan i land och vållar svåra skador på fågellivet. Om vi däremot använder kemisk bekämpning så drabbas kanske fiskarna i stället.

— I det här området väljer jag nog kemisk bekämpning.

I områden som är särskilt värdefulla för fisket efter strömning väntas planen förbjuda kemisk bekämpning. Detsamma gäller för de viktigaste ålfiskevattnen utanför

Nynäshamn, vid Utö och vid Järflotta.

Om oljan hotar Gälö eller Ångsö nationalpark eller de värdefulla sandstränderna vid Järflotta förlägs kemisk bekämpning. Här får oljan på inga villkor komma i land.

□ Lekområden

Det finns redan sådana här zoner utefter västkusten, där kemisk bekämpning är förbjuden. Det gäller stora områden, som är de viktigaste lekområdena för sill och skarpsill och annan fisk. Bakom beslutet ligger åsikten att dessa värdefulla naturresurser på inga villkor får äventyras.

Oljebekämpningen kanske utgör ett hot mot vår fiskförsörjning om den genomförs med kemiska medel i fiskens lekområden.

Effektiviteten hos detta avgränsade besprutningsförbud längs västkusten har hittills prövats en gång. Det var vid ett oljeutsläpp vid Stora Pölsan i Göteborgs norra skärgård, i ett lekområde för skarpsill. Utan att ens kontakta Havsfiskelaboratoriet — som övervakar dessa områden — bekämpades oljan med kemikalier.

Det var helt onödigt. Havet var lugnt och något akut hot mot stränderna förelåg inte. Situationen var lämplig för uppsamling av oljan på mekanisk väg och dessutom fanns alltså förbud mot kemisk bekämpning.

□ Giftverkan

Oljan är ett gift för havets djur och växter. När man tillför bekämpningsmedel så tillför man ytterligare ett gift. Men det medel som främst används i Sverige — Corexit — är mindre giftigt än oljan.

Men olja och Corexit tillsammans utlöser en flerdubbel giftverkan.

— Medlets uppgift är att slå sönder oljan i småbitar, berättar

Björn Nagell, som basar för oljeskyddsforskningen vid IVL. När detta sker lösgörs de giftigaste fraktionerna i oljan — bensener och naftener — och den akuta gift-effekten blir stor.

— Det är uppenbarligen så att plankton och fiskyngel dör när de utsätts för sådan behandling. Men jag tror att de akuta skadorna inskränker sig till de översta två metrarna av det bekämpade vattenområdet.

□ Till botten

När de lättare oljefraktionerna slagits sönder och förflyktigats i luften eller i vattnet blir den kvarvarande oljan tyngre och sjunker så småningom till botten.

— Där ligger den antagligen kvar i flera år — kanske i tio år — innan den bryts ner av bakte-

rier, säger Björn Nagell. Men det är inte säkert att den då har någon nämnvärd giftverkan.

Den olja vid Gotland som man behandlade med kemiska medel finns alltså kvar, men den har flyttat till sjöbotten. Den olja som drev till havs finns också kvar någonstans. Det sker med sådan obehandlad olja ungefär detsamma som med kemiskt besprutad olja — den bryts sönder i smådelar. En del förflyktigas. Det är den giftigare delen.

□ Upp i luften

Det är alltså så att olja kommer i land, även när den driver till havs! Vid "Torrey Canyon"-katastrofen vid England har man beräknat att 30 procent av oljan gick upp i luften. Det betyder att 30 000 ton olja blåste in över land

och lade sig som en tunn oljefilm på vegetation och land.

Resten av oljan blandas in i vattnet och det finns i dag låga halter av kolväten, sannolikt från oljeutsläpp, i hela Östersjön ned till 100 meters djup.

Om dessa oljefester vållar skador vet man inte.

Den kunskap man har om oljans och den kemiska oljebekämpningens skadeverkningar är liten och några fältförsök har inte utförts i Sverige.

— Därför måste vi tills vi får klarhet stödja oss på de laboratorieförsök som har utförts i Sverige och utomlands, säger fil dr Björn Ganning vid Stockholms universitet. Dessa visar med rader av exempel att oljebekämpning med kemiska medel åstadkommer skador på en rad organismer i havet.

BJÖRN BERGLUND